

המאסף

הדש מרחשון תקמח

מדרכי הלשון והמליצה

אגרות נמצאות בין ר' אהרן האלי ור' יואל ברי"ל

על טעם ונחמה

I.

כה לחי!

שאל אותי איש אחד ממרחקים במכתב / להגיד לו
פי' המלה **וְיִתְקַדְּשׁוּ** בקדים / כי יפלא בעיניו למאוד
לשון נחמה פה . ואם האמת אניד גם בעיני יפלא / כי השם
קָדַשׁ מלאנו בלשון הכתוב כמה פעמי' בבנין נפעל ופיעל והתפעל /
ואשר הם מנפעל והתפעל כמו **וַיִּקְדַּשׁ** (בראשית ו"ז ד') , ודומיה'
נָחַם ה' (עזרא ז' ב') , **וַיִּתְקַדְּשׁוּ** (שמואל ט"ו י') , (כי לדעתי כמה
מנפעל ולא מפעל) הוראתם / **בְּרִייעֵן** . בדענקן) כי הם
מתכונת (פאסיפוס) . וכן מלאנו השם (אף שהוא נגזר
מבנין הקל) כמו **נָחַם** יסתר (הושע י"ג) על משקל **פִּזְעַר** רק
להרחיב אות הגרון נשתנה לפת"ח על משקל רחב . ואותם
שם מבנין פעל / או מתכונת (אקטיפוס) / הוראתם בל"א
(טרעסען) / כמו **וַיִּתְקַדְּשׁוּ** (בראשית כ' כ"א) , **וַיִּתְקַדְּשׁוּ** (איכה א' ב') .
ומבנין זה נגזר מלת **יִתְקַדְּשׁוּ** כי הוא על משקל **בִּפְדָּה** מבנין
הדגש בראית הדגש / אך לפי שלא יבוא פת"ח לפני אות הנרדף
הקמוצה ישתנה לסגול כנודע למדקדקים . וכן מצינו **וַיִּתְקַדְּשׁוּ**
וַיִּתְקַדְּשׁוּ ודומיהם . ואינו פה תחת ידי מקראות גדולות או
הספרי' השייכי' לזאת / לחפש ולתור אחר מקום מושגותם

היטב

ב א י 2

היטב / אך זה חזיתי על מלת וַיִּנָּחֵם חֲרָם אֲנִיכְלוֹם וְחָב
 ועל מלת וַיִּנָּחֵם חֲרָם וְנָחֵם / וממנו נגזר נחמתי • ואם כן
 אפוא לא ידעתי כי מלת נחמתי בל"א (טראסט רענע)
 קם • ואם נדחק ונאמר כי האיש המנחם רענן / מדבר אליו
 דברי רצון ושבת להסקיעו מרגשת והמית נפשו ויחארהו בכלל
 ותושבחות להסך אכלו לשמחה ; אולם כל זה איננו שוה לי •

אם כדד הכדני באמרויך הנחמדים / אישם כחונם על
 ידו • וזו על לב אהרן אובדן וענך חמיר •
 אהרן האלי •

2.

כ"ה ברלין יום ד' כ"ב כסליו תקמ"ז לפ"ק •

ליד ידי וחביבי / איש כלבני / אהב שלום / כתלמידו של אהרן •
 יבוא שלום / יחול על ראש אהרן / סלה !

אמרתני חברים ידברו / המעתיקים המשכילים אנשי שם
 התורניים ר' דוד פרידלענדר ור' איצק אייכל כ"י •
 המה יגלו בתרגומיהם ללשונם / זה בכתב עברי וזה בכתב
 לועז / רו טעם מלת ונחמתי אשר הוקשה בעיניו כמוני
 כמוד / גם בעיני כל אחינו הדוברים שפתי ישנים / באין מבין
 ואין מקין מתרומתם • אל שני האישם האלה לפיתי / על כן
 החרשתי עד עתה / ולא השיבתי לך דבר על שאלתך בזה
 הענין • אכן תוכלתי נכבד בראותי כי אין אחד מהם משיס
 על לבו להביאו בין הפקודים / ולפקדו פקידה גמורה • כי
 באחד כור הלאה זרבו בלתי תת לו חלק ונחלה בתרגומו (א) •
 והשני גם הוא לא השיב ידו מבלע טעם הכנסה ההיא בטעם
 הסנה הקדומה / ותרנס תושבחתא ונחמתי • (ענעליקני
 דאנקלידר

(ב) עיין חפזם ישראל חקירום השכנים ברלין בתק"מו דף כ"ד •

דאנקלירד (ב) ויהי הוא ותמורתו נפלאות בעיניו • ועתה
לא אחדל מלחוח לך דעי אשר עלה על לבי זה ימים לא כביר /
אם ייעב לך שאלו בחקר / ואם לא ייעב שא נא לשגגת אחיך •

ארבעה הם היסודות אשר עליהם הקמתי הבנין / ואו הן •
(א) שרשים הדומים בקלם אותיותיהם / יתדמו כמו כן
בהוראותיהם התדמות מה (א) • ובפרט

(ב) אותן השרשים אשר הלמ"ד בהם ה"א עם אותן
אשר הלמ"ד בהם מ"ם • (ד)

(ג) אם הוראת שורש מה בבנין הקל כבר יוצאת לשני /
אוי תהיה הוראתו בבנין פיעל הפעולה ההיא
בעצמה / אך חוקה במדרגה / אשר מעטם זה
כבודו המדקדקים בשם הכבר •

(ד) אם נמצא שורש מה נבנה רק בבניני הפעולים / ולא
נמצאו בבניני הפועלים כלל / לא יהיה הטעם בזה
תמיד שאי אפשר להאמר בבנין אב / כי אם נתלכו
לפעמים כמה שלא היה מקום וזמן לכותבי ספרי
הקודש לשמש בו / ושכלל זה היה מורגל בפי
המדברים לשון עבר בימים ההם •

בן יד מזה :

(א) להיות שהוראת שורש נחם בבנין נפעל יפרד לב'
טעמים / הא' חרטה כמו וַיִּחַם ה' / ובב' נחמה
כמו וַיִּנְחֵם יצחק / ויהיה לפ"ו ההוראה הכוללת
מזה הבנין / שהושב וחוסר האים הנפעל ע"י אים
אחר או ע"י דבר מה מדעה הקודמת בלבן לדעה
אחרת (פאן איינר אידע אבנפיהרט ווערדן) וכמו
שחרנס אונקלס וְחָב, שהוא כמו וַיִּשָּׁב בעברי /
(ב) יהיה א"כ הוראת זה השורש בבנין הקל (אף שלא

נמצא ב ב ב 2 2

(3) Gebete der hochdeutschen und polnischen
Juden, übersetzt von Eichel. №. 122

(1) עיין המחשף לחורש אלול תקצ"ה •

(2) עיין מדרוש יצחק חזק שני פרק מ' •

פמלא / מטעם האמור לעיל הקדמה ד' / החר האדם
מדבר מה והול'ך אותו לדבר אחר / או מדעה מה
לדעה אחרת (יעמאלד כאן אינר אידע אבפיהרן) •
וזכר יכיה דומה הוראת שורש נחם להוראת שורש
נחה שנינו ההולכה ממקום למקום •

(ג)

גם ענין נחום אבליים אינו כי אש להסיר מן האבל
או הרעיונות המעלות זכרון מתו על לבו / ולהעבירו
לרעיונות אחרות המרחיקות ממנו אבלו ולערו •
אך בהיות שאין השמעות גדול מהשמעות על
המת / וצריך שקידה רבה להשיג בזה התכלית
הנדרש / ולהסיר מהמת אבל רעיונות אחרים השקועות
מאור בנפשו / לכן יסדו מניחי הלשון לשמש בו
בניין הכבד •

(ד)

אמנם כל עוד שצריך שקידה רבה להביא את האיש
המדובר לו מרעיון לרעיון ומדבר לדבר הנדרש אל
המדבר / או להסיר או לפייס / או לפחות או
לרצות / כגון עבד א אדוניו להסיר ממנו עונש / או
להסיר לו ברכה מה וכל כאלה / גם הוא יקרא
בשם ג'קה (אינרפיהרן • אינררעדן • צורעדן •
ערביטען) •

ומערה

לא לבד שיתבאר לנו עי' טעם הסבה הארמית
ונחמתיא / אבל גם יתודע הטעם למה הוסיף
לאמור נוסח זה הקדוש אחר כל תפלה ותפלה / וזהו :
כי הנה תפלות ישראל יפרדו לארבעה ראשים / והם
הלל על שלמות הבורא יתעלה / שבח על פעולתיו שכלם
מתאימות עם דרכי האמת והצדק / תודה על הטוב
שיגמול לנו בכל שעה / ובקשות לתקן חטאנו עוד כל ימי
הארץ בכל מיני חנינה / הן השמיים לנוף הן השמיים
לנפש • ואולם אם באמת סדור התפלה טוב מאוד ומועיל
למקור נשמת האדם / כאשר הביא התורני ר' דוד פ"ט
בהקדמתו לתרגומו / וכדמסייעו מבקר אחד מטעם שם
תפלה

5. תפלה (ה) / הנה בכל זה יש כאן מקום לטעות ולאמר
 6. שהדברים האלה יסודו ח"ו שנוי רצון אלל הבורא יתעלה
 7. השלם בתכלית השלמות ורחוק מכל שנוי ותמורה בתכלית
 8. הריחוק / לזה קבעו החכמים מסדרי התפלה נוסח הקדים
 9. אחר כל תפלה ותפלה לתקן המעוה / כי ירמוז בו ששמים
 10. דקדושה בריך הוא לעילא מכל ברכתא (תודה) ושירתא
 11. (הלל) תושבחתא (שנה) ונחמתא (פתיו ורציו) / ובכל
 12. אלה לא יתפעל התפעלות אנושי / להמיר את אשר כשר
 13. לפניו על פי חכמתו הזכה והשלמה / במה דכשר לפני בני
 14. אדם חלושי המדע והראות / לא יצינו את אשר לפנינו /
 15. אף כי הנעלם והנפלא /
 16. הנעלם מכל נעלם ונפלא מכל נפלא הוא יואל לרוחק מנוח
 17. האסון לטובים / כי במוך כמוהם / באוס איש בריחך / דורש
 18. שלומך וטובתך / יואל ברי"ל

3.

צ"ל יוס' א' ב' דמוכה הקמ"ל לפ"ק

ה' עמך נבחר החיל איש שלומי חמדת לבני השלם בה' יואל ב"י !
 ל' עת / ערב ראיתי אור וזרח מבין אמרוטיך הטעורות אשר
 הובאו אלי ע"י אחד מתלמידיך המקשיבים לקולך ובקראי
 בהם שמח לבי ותעלוונה כליותי והייתי בעיני במוצא שלל רב /
 אחי יקירי ! מה מתקו דבריך ומה נעמו / מה רב טוב נפון
 בהם / שקדתי על פתחי החכמה יומם ולילה ולבך ראה הרבה חכמה
 ודעת עיניך ישוטטו בכל מצונייהם עד כי נגלו לך תעלומותיהם
 על כן נצדק אמרי פיך וישר משפטיך / על כן נתקד ה' עליהן
 על כל בחורי חמד וקהל להם למופת :

ולמען / חדע ותראה כי הניתי בדבריך אחוז דעי את אשר
 רחקתי ואת אשר קרבתני מהם אחרי שקלתי אותם
 במאזני שכלי / ואם שגיתי הורני ולאמדה ! הדבר אשר דברת במלת
 וינחם

ויהאם כי אביו הקל הולידו לא כמחשבותיך מחשבותי • כי (א)
נמא לאין מספר שורש נחם ונכולס הוא נפפעל או נפפעל ומעשים
בהפפעל ומדוע לא נשאו את שם אביו על שפתם ? (ב) לדברך
שהנה בניו הכבד לנחם אבליס , הלא גם נפפעל נמא הוראה
הזאת כמו ויהאם יחזק ? (ג) גם לפי בחינה הטבעית לא יתכן
להשתמש בו בקל אחרי שהוא בעל יואל לשלישי בבחינת הרעיון •
(ד) לא ידעתי מה הלחץ אשר השיאך לתת שם ושארית לקל
אחרי שהשם יתקפה נגזר מבניו הכבד ע"מ בפרה בקשה שנייהם
דנוסים , ופה לא נשלם הדגש כמשפט השמות , גם גחום ובכניו
גחמי ובקניו גחמים כולם נגזרים מבניו הדגש ע"מ צפור בפור •

לכן דעתי בזה שלא נמא רק בפפעל והונה על (טרעטען)
בערוהיגן / צפרידיגן / מוהט איינשפרעכן / איינס
אז אדר לו רעדן) • ודומיהם כאשר יתבאר , כמו ביהם אותם
וידבר על לבם (בראשית י"א) פרושו (ברוהיגן) , ונפעלים
השתמשו נפפעל ולא בפפעל (*) לפי התדמות הנפפעל מה
להתפעל כאשר זכרו רוב המדקדקים , והחרטה והנחמה ג"כ
מתדמים בדבר מה להתפעל כי מזה אחד המה מקבלים הפעולה
והוא רעיון השני ומזה אחד המה פועלים כי הרחיקו מעל גבולם
הרעיון הראשון אשר זממו לעשות • והספרש בין נפעל להתפעל
בזה השורש הוא , נפפעל לא מצינו שורש נחם אם לא נחחד
עקם דבר מה אשר לפנים לא היה , וע"י דבר ההוא נשתנה
הרעיון כמו ביהם ה' על כי וכו' (בראשית י"ו) על כי נתחדש רעת
בני האדם , נחם ה' על זאת (עמוס י"ב) ע"י תפלת עמוס ,
ודומיה • ולולא יראתי לדבר , כי אין אתי מה בבית לחפז
ולתור אחר כל המלות אמרתי בכל מקום אשר נמא מלת נחם
ואחריו מלת על הוא לשון חרטה (ברייטן דענקן) , ואינו
לשון נחמה (טרעטען) , ומה שצינו אותם יראה פרעה ונחם
על וכו' (יחזקאל י"ב) לדעתי יתחרט על המון רב אשר היה עמו
ימי חייו ויגבה לבו בהם • ואם הוא לשון נחמה לא ידעתי
לפרשו איך יתנחם , הלא בגובה לבו אמר כי טוב הוא מהם

במאמר

(*) ואולי זה כחש בע"מ שורש יתדה על מלת והלכתי שהיא נגזרת מבניו פפעל ע"מ

עלות יצחל (ישי"מ מ"א) אֶתְהַלֵּל (בראש"י ל"ב י"ד) אצל נחם הכולך
 מעט מעט מרגונו במנוחה והסקט כמו ולא נחם אלהים (שמות
 ט"ו ט"ז) כי אם נחם דרך ארץ פלשטים היו הולכים בלי מרובה
 ונצחת כי קרוב הדרך לארץ כנען : ואחרי שהוראה משותפת
 להם וכולם מסתעפים ממחצב אחד בשל גורת נחם מבורת נחם /
 ויאמר על חרטה שלך מרעיון זה לרעיון אחר / גם השאילו
 ללשון רחמנות (ערבארמן, מיטליידן) כמו שתרגם יב"ע על ישוב
 ונחם (י"א ב' י"ז) וירחם עלוהי / יחד נכמרו נחומי (הושע י"ז ח')
 אֶתְנוֹלְלוּ רחמי / כי המרחם מבקש למצוא מנוח לנפש נענה • וככה
 לפ"ד גוורים רוב המלות בשפת בני עבר בהוספת או בגרעון אות
 אחת לפניו או לאחריו / ולולא הורה היריעה / אליה עוד כהנה
 לעדה להראותך כי כנים דברי • ואפשר שעל כי בחלוק אותיות
 אחס"ע נחם מתחלף בנעם / וגם הוראה משותפת להם במה
 שהנחמה תנעם לנפש / (אונגנעס, ליב, ענטזיקקנד) •
 תרגם המתרגם (ענטזיקקנדי דאנקלידר) • וגם צייני יפלא
 הבלעת וי"ו של ונחמתא / אשר לדברך יבוא על מקומו על כן :

גם לא אכחר מאחי דעתי בהפרש בין ברכתא וכו' / ברכתא /
 תודה ותפלה לאל חי כמו תפלת דוד / ויברך דוד (ד"ה
 א' כ"ט) והיה כלול בו תודה ותפלה / ונזכר מן דרך כי
 המברכים בורעים על ברכיהם באימה וביראה / (אין פיייערליכס
 ליד) / שירתא הוא הלל ותודה מוזמרים בקופים ובמחולת
 בשמחה ובטוב לבב (דאנק אונד לאב לידר) / תושבתא /
 שבת לבד (לאב לידר) / נחמתא הוא מושאל מן רחום כמו שכתבתי
 והוא תפלה במרת גפס ולפני ה' ישפוך שיחו (אנדאכטס
 ערבניאונגס גבעט) ועל בולם מתנשא האל כי דומיה תהלתו !

ועתה אחי ידידי ! הנה אנכי שולח לך בזה את ילידי רעיוני
 אשר הולידו והלמיחו / אם המה בניס לא אמון בם
 ברחיקם מעל גבולך הוציאתם וקשרפו / ואם מצאו חן בעיניך
 קחי נא ירך לעזרם וענותך תרנם • ואם לבדך שלם עמי ועודך
 מחויק בביתי הדיעני דעתך • ראש פי המדבר אליך הלא הוא
 אהרן אהרן בן הרבני הרופא מ' וואלף וצ"ל מוהאלי •

שמן טוב
 אלה לו

הזהר

מי יקח
 היל ע

ועתה

גם לפני
 העירק

(א)

י

העש

י, לכו

בעצמי

באמר

אשר

הבית

הורא

על ה

תורה

ענינה

השאל

וענין

מוסרי

(א)

פליין יום ב' ד' עתה הקדמה לפרק 4

שמן טוב שם אהרן עולה ונוסף על פי מדותיו / לאים אשר
אלה לו אנוכי נותן את בריתי שלום !

הבה אהבתיך תרדני / לא מעלותי • על בן ששתי על כי
נפלאה אהבתיך לי / אבל גם זאת אמרה לי נפשי /
מי יתן והי' זה עמדי אשר אתה רואה בי בעיני האחרים / אשר
היא על כל פשעים תכסה •

ועתה לכה נא ונוכח עוד על הוראת שורש נחה על פי
תשובתך הנעימה / גם למצוא מענה על שאלותיך /
גם לבניד לך הרעיונות החדשות אשר העלתה על לבי / עקב
העירתי לחקור ולחשוב עוד בעיני הכתובים •

(א) שאלתך הראשונה : „ נמצא לאין מספר שורש נחם
„ ונבולס הוא בנפעל או בפעל ומעט' בהתפעל ומדוע לא
„ נשאו את שם אביו על שפתם ? “ אמנה אחי ! הלא אמרתי
העם ביסוד ד' שהקדמתי : „ כי לא היה מקום וזמן
„ לבוכי ספרי הקודש לשמש בו • “ ואולם אפשר שאני
בעצמי הסיבות לך העצות הנה / כי שניתי במלין
באמרי : „ הפר האדם מדבר מה והויליך אותו לדבר אחר “
אשר אם בן יהי' ענינו דומה לענין הסתה ממש / ובודאי שדבר
הכתוב בזה במקומות הרבה • אבל באמת אינו כן / כי אין
הוראתו שזה להוראת תיבת (פרפיהרן) בל"א / המורה גם
על ההסרה מדבר מה גם על ההנאה לדבר אחר / אך גם היא
חורה כתיבת (אפריהרן) בל"א על ההסרה לבד / (א) וזהו יבדל
ענינה מענין הסתה והשאה שהוא לעשות כך וכך / כמו הנחש
השיאני ואוכל / כי יסיתך אחיך לאמור נלכה ונעבדה וגו' /
וענין נחם הוא פתוי לבלתי עשות כך וכך • ואם הי' הכתוב
מוסיר במדים ממלות עשה / אולי שהי' אומר כי ינחום אחיך
אוחך

(א) אם נלמד כי נחם הוא ענין הסתה והנחם לעקר השורש / נראה חן ?

אומך לאמור לא תבדל את אביך וכדומה לו • ואין להקשות
מעטם להדיחך מעל ה' אליהך • כי אם בחר שם בענין דחור
יהיה זה לפי שהוא פעולה חזקה מפעולת ההולכה • וביותר
שדבר שם על ענינה חמורה שהכלל תלוי בה • ולא מזה
פרטיק •

(ב) שאלתך השניה : „ לדברך שהונח בנין הכבד לנחם
„ אגלים הלא גם בנפסל נמצא הוראה הואת כמו וינחם
„ יצחק ? “ יש שתי תשובות בדבר • חדא הכי לדברי
בלבד הונח בנין הכבד על נחום אגלים ? הלא גם לי גם לך כבר
היתה כזאת ערס הואלתי לדבר בזה הענין • ועוד איך תקשה
מהוראה פועלית על הוראה פעולית אשר לא יסתרו זה את זה
כלל • ואם היתה דעתך לאמור שמן הראוי לסמן הוראה הפעולית
הואת בבנין פועל היותו תולדת הכבד • לא בנפסל שהוא
תולדת הקל ? גם הלא לאו בדרי תליא • האף שכבר ראית
טעם לו אשר גם לי יאות אם שאינו נראה לי כמו שנאמר עוד
להלן • לולי תאמר שלפי הטעם אשר נחתי בפועל יוכרחו
בעלי הלשון יותר לשמש אצל הוראה תולדית בפועל • אך בחמת
בהפוך הוא באשר אבאר לך עתה • הנה אמרו שהנפסל תולדת
הקל והפועל הוא תולדת הכבד • ובכל זה נמצא חיוב שרשים
שההוראה הפועלית שלהם קלה והפעולית כבדה • ולהפך תהיה
בחיוב מהם ההוראה הפועלית כבדה והפעולית קלה • דמיון
א' • וְיִבְקָשׁוּ עֲלֵיכֶם מִים (יחזקאל י"ז) • מי נדה לא זכק עלין
(במדבר י"ט) • דמיון ב' • לְגַחֵם כָּל אֲנָשִׁים (ישע' ס"ה) • מאנה
הַגַּחֵם נפשי (תהי' ע"ז) • ואם נתבונן על זה נראה שהטעם
ביסודות הדמיון • כי מן הידוע שהוראת הכבד היא פעולה
נכפלת ככה או חזקה במדרגה מפעולת הקל • ויש לפעמים
שכמו שתחזוק הפעילה אצל הפועל כן תחזוק הפעולה (ר"ל
קבלת הפעולה) אצל הפעול • ואז יסומן בנפסל תולדת הקל
ובפועל תולדת הכבד • אמנם לפעמים תהיה הפעולה חלושה
או במדרגה ראשונה בבחינת הפועל וחזקה בבחינת הפעול •
ולפעמים להיפך תהיה חזקה בבחינת הפועל וחלושה בבחינת
הפעול • דמיון א' פעולת הוריקה שהבאנו • שהיא קלה בבחינת
הפועל

הכועל ואינו זריק יגיעה רבה לזרוק מים צלצצע / אולם צנחנית
המים מקבל הפעולה תחזוק על ידה מהירת ביאתו לדבר הורק
אליו על ידי דלוג וקפוצ / כאשר גם תורה על זה התיבה
האשכנזית (שפרענו / שפרונגן מאכן) • דמיון ב' פעולת הנחמה
שהבאנו / שהיא כבדה צנחנית הפועל זריק להג הרבה להסיר
אנינות האבל מעל לבו / אכן בכל זה לא תהיה הסברה היות
צעמיה אלל האיש הניחם כי אם במדרגה ראשונה / ואדרבה כל
עוד זריק בהכרח יגיעה רבה לפעול בדבר מה / זה לראיה
הקבלת הפעולה באותו הדבר לא תהיה כי אם חלושה / ולפי
מאומה הטעם עצמו שהזריק דוקא בנין הכבד לנחום אנשים
יזדקק ב"כ הנפעל בהוראה הפעולית • והבן על זה :

(ג) שאלתך השלישית : „ גם לפי צנינה העניית לא יתכן
„ להשתמש בקל אחרי שהוא פעל יונא לשלישי צנחנית
„ הרעיון • “ סגנה היא היוצאת מלפני ידידי ! כי אין
רעיון מקבל הפעולה כלל / כי אם מתחם עם הפעולה ביחס
הגבול שממנו / הסר את האדם מן הרעיון • כמו ולא נחם
אלהים דרך ארץ פלסתיים שמתחם הדרך אל פעולת ההנהגה
ביחס הגדול שבו •

(ד) שאלתך הרביעית : „ לא ידעתי מה הלחץ אשר השיאך
„ לתת סם ושארית לקל אחרי שהסם נחמה נגור מניין
„ הכבד וכו' ? “ אף שגם זה מתורץ כבר במה שקדם /
הנה אבד דאחי לדי לא אחדל מלהעיר אותך עוד להסבון על
מה • ידוע תדע כי דבר יחידי אינו זריק לסימן כלל / אך
אם יש דבר הדומה לו אזי יסומן השני כדי להבדיל ולהביר איש
מאחי • גם את זה ידעת / כי אנחנו לא נקמן את הראשון
והקודם באחד ממיני הקדימה / כי אם נקמן תמיד המאומה
והשני לו • לכן אמרתי אם נמצא פעולה מה שיסרו מניחי הלשון
בניין הכבד אזי היתה כונתם תמיד על הפעולה השני' / דהיינו
או במדרגה או לענין עומד ויוצא • כי לו היתה כונתם על
הפעולה הראשונה / למה לא נשמש בקל שהוא השורש גרידא
בלי סימן הדגש ? ואם אמר יאמר איש שכוננו על פעולה חזקה /
שאי אפשר לאדם לפעול בלי כח רב / צודאי שאין הדין עמו •

כי הנה נאמר פעולות אצל דש שיהם בקל / אף שהאמת היא
קלה והשני חמורה מאוד • גם מה לנו להעיר באמירת פעולות
שונות החוקות בן הרפות / בהיות שבאמת לכל פעולה ופעולה
יטעך כח מה אם מעט ואם הרבה / וכל עוד שלא נבין אליה
הכוונות הנזכרין לה לא תהי' פעולה כלל / אכן אם נתוסף
בח על איזה פעולה שהי' אפשר להספיעל בלעדו רק לא באותו
המדרגה / אזי נעיר עליו בבנין הכבוד / כמו אצל שהוא כליון
במור ויותר מן אצל • ודוק •

(ה) ומה שאמרת טעם הנפעל בעבור התדמותו להספיעל
ובמנוהו החרטה והנחמה אשר מלד אחד המה מקבלים
הפעולה והוא הרעיון השני ומלד אחד המה פועלים כי הרחקו
הרעיון הראשון / הנה זה לא נראה לי מנ' טעמים (א) שלדעת
איך הוראת שורש נחם על קבלת הרעיון הב' כי אם על ההסרה
מן הראשון לבד / כמו שהעירותי כבר ע"ל לעיל / וכן (ב) לא
יהי' טעמו החרקת הרעיון מעל האדם / כי אם להיפך החרת
האדם מן הרעיון / ואם נעשה זה ע"י דבר אחר מחוץ לאדם
הנחם הנה אז יהי' האדם ההוא הנפעל / ואם נעשה השני
בו בעצמו אזי יהי' המתפעל / כמו שגדרת אתה ההפך בניהם /
כי הגדר ההוא נכון מאוד בעיני / אך בהיות שלפי תולדות
העולם הנבדל אי אפשר לשנוי בלי סבה הגורמת / לזה היה לך
לשמש בלשון אחר / וחסם מאמרי • אם נסתדש דבר מה / וכלי
נ' נסתדש דבר מה " / היה מן הראוי לאמור / אם נסתדש
דבר מה חולה לו / ואם נסתדש בו בנפשו באחת מבחוטיה •

(ו) הכלל שהנחת על שורש נחם ואחריו מלת על שהוא תמיד
לשון חרטה / גם הוא נראה לי נכון • אולם לפי מה
שאמרת טעם הכתוב וקבל בפס דוד לנאת אל אבשלום כי נחם
אבשלום על אמונו / כלומר התחרט על מה שעשה ובעבור
החרטה הואת נתפסים לו אציו / היה מן הראוי להכתוב כי החיזה
חסם כי מה • לכן דעתי בזה כי נחם דוד ונתרגמו בל"א (ער
סיוע אנדרס וינס ווארדן) / כלומר שגראשונה חשב שחם
גדול נעשה לו מאבשלום ורצה לקנא את קנאתו / אבל בעת
היה נחם מהדעה הואת וחשב כי הסיב אמונו עצמו את מיתתו

במה שכוונה עשה נבלה את בת מלך אחתו והסית ע"י נקמת
אבשלום נגדו • ואם כן לא לבד שיתכן אלא גם יתורץ ההתאבלות
כל הימים נגד מה שעשה צבנו הקטן החולה • כי בזה יתוסף
הצער על כי סר בנו מדרך הישר ולא ישוב אליה עוד • וכמו
כן נתרנס גם על פי באורך אותם יראה פרעה ונחם (ער ווירד
אנדרס וינגס ווערדן) •

(ז) נמצא עוד כתוב (יחזקאל י"ד) ונחמתם על הרעה • ופרשו
שם המפרשים לשון נחמה • אבל אנחנו נתרנמו ב"ב
(איהר ווערדט אנדרס וינגס ווערדן) • כי כן תעיד על זה
הפרשה כלה • אשר אם נעיין בה נראה שמלדיק ה' את עלמו
נגד אותן האומרים כי בחנם הביא רעה על ירושלים או שיאספו
שם כלדיק כרשע בלי משפט • ונעבור זה אמר אם הבאתי רק
פורעניות אחת על ארץ מה הנה יענשו בה הרשעים לבד כמו
שהלדיקים לבדם ינצלו • אף כי ארבעת שפעי הרעים וגו' כלומר
מכ"ש אם אספתי כל הפורעניות יחד ושלחתי אותם על ירושלים
העיר אשר בחרתי בה • להכרית ממנה כל אדם ובהמה בלי שריד
ופליט • בודאי שלא יהיה זה בחנם כי אם על החמס אשר נעשתה
בה • אולם כדי לאמת זאת • הנה נותרה בה פליטה וגו'
וראיתם את דרכם זאת עלילותם ונחמתם על הרעה (מבנין
נפעל) כלומר תהיו מוסרי' ע"י דרכם מדעתכם הראשונה •
והוסיף לבאר בכתוב הסמוך ולאמר ונחמתי אתכם (מבנין פיעל)
כלומר שהם נעצמם יסירו אתכם מדעתכם הראשונה • כי תראו
את דרכם זאת עלילותם וידעתם כי לא חנם עשיתי את כל אשר
עשיתי בה • ועל טעם הכד נראה לי ראונו בו • שע"י שיוסיפו
לעשות הרע אף אחר הבלת העונש היא גלותם • יראה כאלו
יתאמרו להסיר אתכם מדעתכם אשר היו טובים בעיניכם •

(ח) בדרך זה אבאר גם כתוב הנה עשו אחיך מותנחם לך
להרנך • לפי שזן העבד יאבד וירחם איש את אחיו אשר
מרחם אחד יאלו שניהם • אמר הכתוב הנה עשו אף שהוא אחיך
יהאמיך נגד העבד להסיר עצמו מדרכי החנינה והחמלה שלנו
מרגיש לך כלומר בשבילך • להרנך שעורו למען יוכל הרנך •

(ט) ודוק עוד על בנין ההתפעל שיש לו תמיד סימן הכד •
אשר

אשר לפי דעתי יהיה טעמו אחרי שזריך על הדוב התאמנות
יתירה (או נגד הטבע אם הוא דבר מלאכתי פשוט או נגד האמת
אם יהי' דבר מדומתי וואראליש) לפעול אם יהיו הפעולה והפעולה
שניהם בגוף אחד / מאשר זריך ממנה אם יהיו בשני גופים
בדלים • ויש לציין על זה •

(י) מה שכתב מעקר השורש נוח והאחרים המסתעפים
ממנו • גם אני אבוא עוד שנית אחריו להוסיף על דבריו
ולא לומר להם (א) שם נחל בהנחתו הראשונה על כבוד ארץ
הכולך בין שתי הרים ויורד עמהם ממעלה למטה (א)
(איין האכל וועג) / ונקרא כן לפי שטעמו השפוע מוֹלֵךְ ומוזיר
כל דבר המונח עליו ממעלה למטה (ב) • והוא אל אח"כ על כל
כברות ארצות הכולכות שפוע באותן הסמוכות לים או לנהר
גדול / וזוהי למה שקורין בל"א (איין גרונד) • והוא אל ג"כ
על פלג מים (איין באך) להיות בהכרח המקום אשר הוא הולך
עליו כזורת נחל נמוך ושפוע בין שתי מקומות גבוהים אשר
הם יגבולו את המים היורד בניהם נחת (ג) • שם נחלה
שהיא אחת הארצות אשר ינוח בה השקט ונעט / והיורדת תמיד
מאב לבנו / וראי' לדבר שיש בה מעין הוראת מנוחה נמלא בכפל
ענין כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה (דברים י"ב) •
(ג) שורש נחת כדכתיב ותנחת עלי ירך (מהלים ל"ח) שענינו לשון
הורדה (וענין / וינקן מאבן) •

(יא) גם אלי נראה טעם נהג על הכולכה נחת / וזה לא
ימוע עוד מהיות ההנהגה לטובת הנהגים / כי יש
שיחאמן המנהג בחו להעבירם על הסכנה ולכבוש כל מכשול
ומוקש אשר יקרה להם בדרך / וזוהי הטעם הוא ינהגו על מות
(מהלים ח"ג) • וטעם נהל להסך אם תהיה טונת המולך להרחיק
את גבויגן מבל דבר מכשול מיראת הנוק • אבל טעם נחח הוא
הכולכה

(א) וזה יבדל מן הנקשה (איין עפאל) הכולכת ג"כ בין הרים ונקעים אלא
שעם הולך מישור :

(ב) וגם זה אפשר לומר שטעם הנחת מנוח הכולך נחח אל •
(ג) וזה הנחל מן שם נחח (איין שערש) הכולך מהר וכלהו נקל מן הר
בטוח / ועל הנחל יתכן לומר שיהי' ק"ל הנשעל להיות מרוחק מפעל ע"י
המקום אשר הוא הולך עליו •

הכולל בהשקט ונשקט עלי התאמות וכלי פחד • והרב צעה"מ
יריעות שלמה הרחיב לדבר בהם והלך בנאורם לפי שטחו •

(יב) עוד ראיתי רא' לדברך שער הוראת נחם על המנוחה
בנפש / מעטס הספוך שבו ההצטרות בשם הנורה /
שהוא מעין נע ונד / כדכתיב לנוד לו ולנחמו (חייב ב') • ומן
הידוע שאף בזה ינחם האל כשיצטערו רעיו עמו על שגרו
ומראים לו כמרחמים אותו בשעת זרתו / אשר מעטס זה כע
פעולת הנחום בלשון רומי (קאנדאלערע • זיאל לייז בייגן) •
ולכן הדיו עמד באמרו שהשאלו ב"כ שורש נחם בלשון רחומה •
ועל כלם הביא ראיה מכפל ענין ולא אחום ולא אנהם (יחזקאל ב') •
ונתרגמו (גריהרט ווערדן / מיטלייד פיהלן / בדורין /
ערבארמן) / וכן נתרגם יחד נכמרו נחומי (אלל מיינ מיטלייד
וויירד רעגן) • ובעטס זה אבאר כי ינחם ה' מנאקתס (שפטיס
ג') / וכן לא ישרר ולא ינחם ע"י התחנך / כי לא אדם הוא
להנחם (דאס ער קענטי גריהרט ווערדן) • וכפי היוצא לו
מזה נתרגם מלת ונחמתי (ריהרונג) ומעטס שהבאתי בכתבי
הראשון • (ואולי יתכן גם לומר פירוש וינחם יחזק אחר
אמו / שהיה מרגיש בלבו הרגשת אותה האהבה אשר בה ימשך
אחריה כהמשכו אחרי אמו / ויתוקן בזה מלת אחרי שהוקשה
לדעת כל המפרשים) •

(יג) לעומך שהנחת על מלת ויברך יהיה המברך כורע •
הנה זה נכון כשיהיה המבורך גדול מהמברך אותו / אולם
באמת הונה פסל זה גם על ברכת אב לבנו וכדומה לו / ואז
יהיה בהכרח המבורך כורע לא המברך • אמנם בספר ומירות
ישראל (שי ב') נקתי העטס מפי הר"מ צמ"ן ז"ל מענין נתינת
ברך ר"ל חווק וקיוס (כמו טעם ויבבר בפיעל הוא נתינת
כבוד) / אם באלס או ע"י הוספת קנין מה / ומה קח נא את
ברכתי (מיינ געטעק) / או ע"י דברים בעלמא כנותן שלום לחבירו
(גריסן) ובברכת הגדול לקטן (זענגן) / ואם אלל השם יתעלה
בדרך השאגה על הכרת קיומו מפאת שלימותו (לאבן / פרייון) •

הנה יברך ה' ברכת ישרים באת רעך החפץ בבריתך ונמא
לאהבתך • וואל ברייל •

(לב)

מכתם *

טוב שם משמן טוב

ויום המות מיום חולדו

ערת לדתך שמוחו / אתה בבית :

הישר ! יבכו עת מותך שמוח :

י - ל

לא נאוח לכסיל כבוד

הן כל מכברי כסילים עלי הון רכשו :

כורעים לעגל זהב ולא יתבוששו :

י - ל - ק

על קבר אשת חיל

שב פה העובר , הואל עמוד ההלך !

ורחמך המע , עלי הקבר

ערת רדע , גוית מן פה שוכנת ,

תוסיף בכי , תכפיל קרוא שבר :

גבירה רודפת צדק , ופועלת יושר ,

שבה שבעת ימים אל כס המלך :

אחרי אשר כל ימי חלודה היתה

מחסה לכל עובר ומשענת להלך :

פ - ע

* מכתם , לועזית : התרומם שתרנג גלסא חילא , הוא מה שקראו המאורים
היונים עש"גראם (איתרשופט) וכונו גזס , על שיר או חסל קטן
ערון בדברים אחדים על ענין רב , וקראוהו המאורים האשכנזים :ין , גדיסט *
אלהם נחרנו בשם הזה להודות בו חלקי העול בעדו נמנעו האחרים ונחננו
כונה רבה , כאלה אשר נפנינו *
דברי המאמרים

חנוך נערים

על דבר חכמה חינוך הכנים כדאוי

פרק חמישי

מדבר בקצרה מהנהגות הבריות

כי מידך ברא

המים הקרים להשיב נפש ;

ומקור החיים עמך השכנת ,

משמך יצא .

פלגי מעין ביר ארל לחיות רפשי ,

גלות עליות אתה כוננת ;

את , ים עליון תקנת

סל אורות לך — — —

מבואר הוא בעיני כל בעל שכל , שהנהגת זריות הנוף
והנהגת המידות , יחד תלוים מבחירת האדם
ורגילותו מנעוריו , חוץ מי שבסופו רע מחילת ברייתו . ומי
שמנהיג ומרגיל את בניו הקטנים על פי המשפט , וישתמר
אותם מהרינוך והפינוק , וישגיח בדאגה רבה שיהיה גופם שלם
וחזק ועומד באיתנו , כפי אשר יחנכם וירגילם מנעוריהם ,
כן יהיו בעת בואם בימים , אם בעלי כח ורע אונים , או בעלי
מדוד ועמוסי תחלואים .

גם הנשר הגדול הרמב"ם ז"ל שפתיו יוררו דעת , בפרקיו
להלכות דעות , זה לשונו , " האיל והיות הנוף בריא
" ושלם מדרכי השם הוא , שהרי אי אפשר שיבין או ידע

33 דבר מדיעת הנורא / והוא חולה / לפיכך נרצח להרחיק
 34 אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף / ולהנהיג עצמו
 35 בדברים המצדיק והמחלימים — " . אולם תיקון הגוף
 דהיינו עניני מחייתו ושמירה מהפעולות הגוברים ולהנהיגו
 בהנהגת הבריאות / הוא קודם בזמן ובטבע לתיקון הנפש ; כי
 האדם אי אפשר לו שיזיר מושכלות ואפילו ילמדו אליו / וכל
 שכן שיתעורר לו מעצמו / בעוד שהוא מלא כעס ומכאובים /
 כל ראשו לחלי וכל לבו דוי / אבל כשיהיו בלי הגוף בריאים
 וחוקים כראי מוזק / ויכולים לעשות עסקיהם ותנועתיהם /
 אל אשר יהיה הרוח ללכת / או תוכל הנפש לעשות מעשה
 ולעבוד עבודתה — .

לכן ראיתי לחבר דברים על ענין זה על דרך כלל ובדרך קצרה
 וביותר יהיו דברי המעשים לקוחים מדברי הרמב"ם /
 ומספר הנקודות אשר מחדש יאל לאור מחברת חכמים אשר לא
 מבני עמנו . אמנם פרטי יסודות החינוך / זאת העצה היעוצה
 שמיני / שהאבות הנבונים תמנולות יקנו מספרי חכמים מפורסמים /
 וילמדו מתוכם ההנהגה הישרה והטובה / ויחשבו להם לנזקה
 להיטיר ולהדריך את אלהיהם (תחת אלהים הוא לבד) /
 על מעבלי דרך ונתיבות שלום — . איפוא בעל הנון אשר
 ישתול נטע רב עלי אדמתו / ולא יסניח דבאבה רבה / להשביעו
 ולהשקותו מים חיים יום ביומו / עד כי יגדל והיה לעץ רענן /
 תחת דליותו יחסה / ונאלו יתלונן / ואשר זרע דמעה ברינה
 יקצור פרי עמלו שבעתים — !

ידוע שמאזיר הנושג והסונב אותנו חמיד / תלויה על פי
 הרוח מזב בריאותנו ; אם נשאפה רוח טהור ונקי /
 נחלונן תחת אל הבריאות ותחת כנפי חוזה הגוף נחסה / ולהיפך
 בפיכך . ואם לפי זה האויר הטוב או הרע מספיע עלינו
 בגדולים / על אחת כמה וכמה שראוי להוזהר ולשום עין פקידה
 בענין זה על הקטנים .

גדול העון מנשא / אם מפאת אהבה רבה ותפא יתירה
 וחמלה גדולה שיש להורים על הנערים / יספוגו אותם
 בקירות

בקירות הבית / ויכלאוס בירכתי החדר לפניו מהחדר / מקום
 שאין יד האויר שולטת בו / ויסתמו החלונות ומוזות הפסח
 סגורים יהיו / גם כל נקב וכל חור יסתמו בנעורת
 הפסח / שלא יבוא בו הרוח חלילה — ! ועל ידי כן האידים
 הרעים והארסיים הנולדים מזיעה ומשארי קטורי הגוף /
 יתפשטו ויתקבצו שמה / ואין להם מקום שיצאו דרך שם / והם
 יתפעלו למאוד על גוף הקטנים / עד שיחול עליהם חליים
 רעים ונאמנים !

ומלבד הסתלואים עוד שארי מידות רעות כמו / רכות /
 עונג / עלנות / ושכלות ידים / הולכים לרבלי
 ההרגל הנפסד הזה / והמה יהרסו את בנין הילד / ויעשוהו
 ללא מועיל / ולכלי אין חפץ בו — • כי הילד הזה יסוב על
 משכנו / ולא יבסם לעמוד מפחד האויר בלילות שהוא קר /
 וכה יהיה משפטו בכל הענינים / עד שבסופו יתשל מהתעסק
 בחכמות / ויתעצל מהשתדלות המונוות בעת גדולו • ואף
 על פי שהוא מתאזה אס לקנינים ואס לתבונות / מכל מקום
 נכספה נפשו שיעלו לו דרך ארצות בשמים לחם אבירים — ;
 גם החכמות כלם ישיג בלי עמל ועורח כשהוא עומד על רגל
 אחד — ; מבלי שימוד ויונע למרחקים / לעבור ארחות ימים
 או ללכת אל בית המדרש / ולשקוד על מוזה החכמה / ובכל
 הזמנים אפילו ביום שלג וסגריר / נמצא הוא חושק בלתי משיג •
 ומה עשתה לו זאת ? רק העונג רק החינוך הנפסד אשר הביע
 לו מאבותיו מנעוריו / על ידי אהבתם האולת וחבת שוא — !
 ומה מועיל יהיה בנער רק / אשר תסמר טירות ראשו מרוח
 סערה / ולבו מקומו יתר ממטר סוחף / תאחזנו השבץ משמש
 ומים יכה וירח בלילה — ; יירא לעבור במים ואבנים מפני
 מוליכה / ולבו כדונג נחם מהאין כף רגלו על פני חולות / פעם
 בשם שוטף / פעם קולות וברקים ! — עליו נאמר בחומץ
 לשינים / וכעשן לעינים / לא יצליח כ"א לשכב בין משפטים /
 ואחר הסגור והכורים — !

על כן אין טוב כ"א ללכת בנתיב הטבע / ולא נטה ימין או
 שמאל / כי דרכיו דרכי נועם / וכל נתיבותיו שלום •

הניחו להילד לפז וללכרך בחוץ אף בימי החורף / יאסף רוח
טבור / הוא מרפא לנפש וסקוי לעצם / ואל תעטפו אותו
בשמלת עור ואדרת שער לחממו יותר מדאי • הלא אהבתו
רואים שהאיברים המגולים תמיד כמו הפנים החוטם / והידיים /
סובלים קור וחום / גשם ושלג עליהם יורדו והמה מתחזקים
ומתקשים ע"י ההרגל התמידי / ולמה יגרע שאר חלקי הגוף
מהם ? — נחם ערבי אחד ענה לאיש אשר השתומם עליו /
באשר היה הולך ערום ויחף בקרה / „ אינכה כוכל גם אתה
„ לסבול הזנה והקרה הנורא ולא תדאג על חוטמך — “
וישיב האיש והיה החוטם כנר הורגל מראשית הערסה ; ויאמר
החכם א"כ הגע בעצמך / מה תשתומם עלי / כי כל גופי
נאסף לבשר חוטם — ! גם ציוס שלג וגשם או רוח כי יסער /
הניחו להילד לנאף על פני חוץ מעט מועיר / למען ירגיל עצמו
לסבול תהפוכות הזמנים כלם / חום וקור שרצ ורס סמו וקין
וגל התקופות •

בחדרי משכנו תפתחו את החלון בכל יום בבוקר / נקיץ
כמו בחורף למען יתפורו האידים הסמיים וקטורי
העפושים / סוף כל דבר הרגילו וחנוכו אותו שיסבול כל ההסתומות
להקשות גופו כחלמים / ולא יהיה עלל ונרדס / רך וענוג /
נער יפה אדמוני אשר כמו שכלול תמס יהלוד לפני שמש — כי
אם נער חזק ובריא / ינון כזית רענן / ובאחרית איש חיל ורצ
פעלים !

ואם אמרתי שהורים לא יחנוכו את ילדיהם בדרך מפונק
ורכיך / להתיש בוחס כנקבה / לצד בענין
השינה לריכים להפיק כמעט רזונס / ובפרט בעודם קטנים
בני שלשה ואילך / מפני שאין דבר שנוור לבריאות תכונת
הגוף כמו השינה • אמנם לריכים ג"כ לזהור באשר יגדלון
הנערים / שלא יניחו אותם ליטון בעלמם עד נכון היום /
ב"א ישיחו להרגילם שישימו לעמוד תמיד בבוקר כראוי ובריות /
וזה מועיל מאוד לשמירת הבריאות • ומי שהרגיל נפשו
מנעוריו / עד שנקל לו ונעשה אליו לעצב שני לעמוד עם נך
החמה / זה לא ימית חלקי זמנו היקר בהיותו לאיש / בתנאות

עלי משכב — • ולמי או למי אבוי ? — למאחרים על
 ערשוקם , כל יביו השמים כי יתאדם מנוה שמש מקדים
 יוצא , מאיר הארץ ומלואה , ונותן נשמה לעם עליה —
 לא יוכרו תהלת ה' , ולא ישעו אל עושיהם , להודות לה'
 חסדו — !

ויהיו טהרים מבלי הרבות להם ברים ובסתות אשר ישכבו
 עליהם וחס להם , שעי"כ גורמים הרבה חולשות
 לנפשם ? גם מסבבים להם הרבה טורח וזער כשהם מפוקקים
 ובטלי עונג , אם בזמן מהומים שזריבים ללכת למרחקים
 ויחסר להם העונג והמנוחה ; כי באמת השינה בפני עומה היא
 צרי החיים ומשיבת נפש לכל נוזר , אמנם מתוקה שנת האדם
 אם ישכב על כרים ובסתות הרבה או על אבן מראשותיו (*)
 כי כמה אנשים הזוכים על מטות סן עלי חולע , ומד שנתם
 מעיניהם כל הלילה — ובאשר הכל הוא מעשי תענושים ,
 אם ימלא איש אשר סתה תמיד בבלי והב , ולא יאבה לשכור
 צמאו מבלי חרש או מנוחלים קרים כן הדבר הזה ; טובה קנומה
 לעפעפי נער בריא , ושנתו תמתק לעיניו אם על הארץ י"סן ,
 או על ערס יצוע , ומים קרים תשיכנש ציפה גם בבלי חרש — !

גם ירגילו לרחוץ הילדים , לכל הפחות פעמים בשבוע במים
 קרים , כדי שיהיו חזקים ובריאים , כי מלבד שראוי זאת
 מדרך הנקיות והטהרה , עוד טוב ומופיל הוא לבריאות הבוגר •
 מפני שהמפוקקים מליגע אלנע קטנה במים קרים , הנס
 מוכשרים לקבל כל מחלה העומדת משגוי האויר או תנזרות
 הליחות כאשר הכסיון מעיד על זה יום יום • ומאמתי כתוב
 שוקן אחד אשר שמו נודע בשערים (**) , היה רגיל לרחוץ
 ראשו ורובו בכל בוקר אף בימי הקרח במים חיים , ושנח את
 עצמו שהגיע לו התועלת שלא הרגיש מנעוריו שום חולי העומד
 משגוי האויר , גם עד עת כלחו — •

ואם יש ביכולת האב ללמד לילדיו לשחות בנחלים , מה טוב
 ומה

(*) Mercurius Franciscus de Hellmont.

(**) Joh. Lofe über Kinder-Erziehung.

ומה נעים ? כי לפעמים ינצל בזה מכל פוקה , וימלט
 גפשו מני שחת . וכבר הוהירו על זה חז"ל באמרו (קדושין
 פרק א') האב חייב בבנו ללמדו וכו' ויש אומרים אף לשוטו בנהר ?
 להשיטו בנהר מאי טעמא ? חיותה היא ! ומלבד שהידיעה
 הזאת חיים היא לו להצילו לפעמים מהסכנה , עוד יגיע לו
 התועלת והעונג שיחיוק ויבריא את גופו , ולדעתו רמזו במלת
 חיותה על דעת שהיה , לשון חיים ממש ולשון בריאות — :

בהנהגת האכילה והמלבושים ויתר פרטי החינוך אמנם
 נמצאו דעות שונות כפי שיקול דעת החכמים זה
 בכך וזה בכך , ולא עלי הראות להכריע איזה מהם יכשר ;
 מפני כמו שהודיתי מקדם שאין לי ידיעה פרטית בעצמות חכמת
 הרפואה , על כן לא אדבר בענין זה כ"א כפי אשר יעלה על רוחי
 והכונן לדעתי , וגם זה רק על דרך קצרה , כדי לזאת ידי
 חובתי , והמשכילים נעם , ילחמו בזהם אבירי הרועים הילדים
 הרבים לרגל המלאכה , כשרון המעשה , וילמדו מתוך דבריהם
 את משפטי החינוך , ובפרט כאשר ישימו על לבם לדרוש מעל
 בפרי החינוך הוצאים לאור חדשים לבקרים , מחפצים בעלי
 חכמי לב כמו מהחכם קאמפפ ואחנות מריעיו , או ילמדו דעת
 אדק משפט ומשרים בעניני הנהגת הבריאות בדרך ארוכה ובבירור
 יותר מאומות ומוסכם מהנסיון ומהחכמה , כמו שמדבר מענין
 זה החכם הנזכר בספרו חלק שלישי ורביעי בתחילת הפרקים ,
 כי טובים דבריו מפנינו , ומתקבלים על הלב , כנעימת קול
 כינור המטיב נפן , וראוי לכל משכיל החפץ חיים ללכת בעקבותיו ,
 לשמור מצותיו , ולגזור בקודיו לעשותם .

בתחילת הילד מבטן אמו , יהיה מזונו חלב בלבד
 עד שתי שנים , לפי שהוא דומה למזג העובר ,
 והוא המזון שהבין לו הטבע , ואם יאכילוהו מזון אחר , או
 יביאו עליו חליים גדולים , לפי שהכח הטבעי שבו אינו חזק כל
 כך לעכל שום מאכל ; ואריך שיבחרו לו מנקט בריאה , ואבריה
 שלימים מכל מיני תחלואים הידועים , ולא תהיה כסילות ,
 בעסמית , או דואגת וגאורת לב , לפי שרוע הלב הוא סבה
 להפסד החלב , ולכן צריכה להיות בעלת מדות טובות . אמנם
 אם

אם קצת יכולה להניק בעצמה זהו הטוב והמועיל יותר / לפי
 שחלב האם דומה ממש למזון הילד כי הוא המזון שיהיה מוון בו
 מרחם ולכן הוא בטבעו וכמוהו ממש / ובאמת עתידים (*) האמהות
 ליתן את הדין על שעובד דרכי הטבע והפכו לאכזריות / למסור
 שעשעיהם ביד נכריות / למען תהיה לכן הרחמה והתענוב /
 כי זאת מנוע הפסד הנזק / וזה מקור רעת הנפש — .

כתב אריסטו והקטורר על זה גם כן הרמז"ס בפרקיו
 להלכות דעות / יש אנשים ישימו עת אכילתם שעה
 ידועה / והשכילו עשות / אלא המשיכל לא יאכל אלא כשירצו
 ולא ישתה אלא כשיצא / והדבר נאמר בגדולים להזהיר על
 הקטנים . — ועוד מטעם אחר ויותר נכון / מפני שאם
 יעבור העת לפעמים מבלי לאכול בשעה הקבועה / או הילדים
 יתמרמרו ויתקלפו / והמכשלה קרובה להתמיד ההרגל במדות
 רעות המזרנות זו לזו / ובאחריות יהיה סרבן / קשי עורף /
 נטייתו ורוחו יהיו כחומה פרוצה אין מעצור למו / . תתקפנו
 יצרו ולא יוכל למשול עלינו . — כי כל שארי כחותיו יהיו
 משועבדים תחתיו / ואין נודר גדר ועומד בדרך לפניו / על
 פן יותר טוב שלא לעשות קבוע לסעודתם כ"א תמיד יקדימו או
 יאחרו נתינת הסעודה כדי שיהיו רגילים לאכול בכל זמן שנותנים
 להם / מבלי תרעומות וסרנויות . — אמנם אם נפסד רעבה
 למאוד והם מבקשים בנחת לאכול מאומה אף שלא בזמן הסעודה /
 או יפיקו את רגושם לפרוס להם לחם לבד / ולא שום מיני
 מטעמים ומעדרים כלל כמו עינות או חלת דבש וכדומה מהדברים
 המתוקים לחיך ומרורים לבטן — !

וידיו נוהרים למאוד מבלי תת להילדים הקטנים כשלא הגיעו
 לארבעה שנים ויורד לאכול בשר ולכל הפחות יתנו רק
 מעט / וכן ישגיחו בהשגחה מעולה שלא להאכילם שום אכילה
 גסה ועבה / כי קשה להם הדבר להפסיד תכונת גויחם
 ונפשם . גם יזהרו שלא לתת להם פירות בלתי מבושלים כ"א
 מעט

מעט מועיר וזה לפרקים כי המס קשים לגוף שמציאים ליד
ספוח וחולי העורקים עשיפת האצטומכא ושלא / אולם
מנושלים טונים ומועילים .

גם שתיית הילדים יהיה ע"פ הרוג מים (*) כי ימנע
עפוש הדם מהגידים שמתוירים המון הדק ומעבירין אותו
בעורקים / ממחרים להוציא הפסולת מהגוף / גם הם שומרים
הרטיבות העיקרית השרשית בגוף / וימנע התלהבות האצטומכא
ומנושלים המון / אולם לפרקים יכולים לתת להם מהשכר
המזוג (ליכט ניר) . גם המשקה הנכונה ורגילה צמדינתו
לשחות בנזקק אם (טע) או ממין קטנית (קאפע) הם מוסיקים
לבריאות הגוף מאוד ומציאים ליד הרבה מכאובים כידוע
לרופאים / וזה מפאת שני אופנים האחד נהיות שהמה משקות
חמים ושני מפאת עלמות עניניהם ומהות חלקיהם אשר מהמה
הורכבו / כי הנסיון יורה שמשקה טע מוסיק ליסודי העורקים
וממליש / ומשקה קאפע מוסיק יותר גלוי מחלקי השמני שיש
בו ובפרט שיעשהו קלי / וביותר הרבה מדדים גלויים עמו /
כמו רתיחת הדם / חרדת האיברים / התעוררות ההרגשה
החינוית / מולשת כח הזכר וכדומה עוד רבות / מי מנה
מספרם / לכן ראוי להזהר מלשתותו ולמנוע אותו בכל מה
שאפשר ובפרט שלא להרגיל הנערים בזה כ"א מוליס קרים או
חלב יסחו במקר / ויעטלו בו את לחם חוקם / ובמיו הקיץ
יאללו מפירות הטונים וקלים לעכל כמו תפוחים / וכדומה
מופרי העץ ותמנת האדמה . גם ישגיחו שלא לתת להם יין
ובן כל משקה חריפא כ"א ע"ד רפואה או לפרקים מעט
מועיר / כי בן דעת אפלגון שלא לתת להילדים סוס טפת
יין לעשום עד אשר יגדלון והיו בני י"ס ; ואריסטוטלום חשב
להחמיר יותר בהרסיד הזמן עד עשרים / ובן הדעת החכם
הקדס האפלטוניס שמוהר מאוד לשמר הנערים משתיית היין
ושאר משקים חריפים ובן מהשגל אפילו הדתי קודם
ומנס

(*) Marcus Herg Grundriß aller Medic. Wissen-
schaften.

לילה ועורח קבלת הפלסול הקשה / ויגיע להם עוד מזה מחלת
 פחד / דאגה ועצבון הנקראת (היפאקאנדרי) או שיהיו בעלי
 מחשבה ונרדמי הרעיון / וכיוצא בזה — וואס לפעמים
 נמלטים מזה על דרך מקרה ופלא / מכל מקום מפסידים
 בשנושים האלה את מוחם / ומאפילים את אור שמחת לבנם /
 שלא יהיו מעורבים עם הבריות להיות דעתם נוחה עליהם ולהנות
 מחברתם / יען לא ידעו איך יתנהגו / מה ידברו ואיך יפלו
 פה ואיך יתנועעו יד ורגל וכדומה / וגמגמו כאדם היושב בקצה
 חלק הישוב החמישי או כתבנית שור אוכל עשב — ואין זה פלא
 כי כל זה לא ילמדו מרבותיהם אשר גם המה לא ידעו להתנהג
 כראוי בישיבת חברת אנשים / ואם רבי לא שנה ר' חייא
 מנ"לן — ומלבד שהוא איבוד הזמן היקר / עוד לא לעור
 ולא להועיל לבריות בופס / ואעתיק הנה את דברי המקובל
 אים האלהים בעל שני לוחות הברית דף קל"ו אשר גם הוא
 קרא הגר על המנהג החסומה הזה / וזה לשונו " וענין
 " החילוקים יהיו בעלים ומבטלים / ומי יתן שלא היו
 " בעולם / ואף אם יאמר האומר שהוא מגיד קרוב לפשטנו
 " ומגיד הרבה ענינים אמתיים / מ"מ כשמעורר בו אפילו
 " דבר אחד שאינו אמת / אוסר במשהו / ומי יוכל לשער
 " העון הפלילי להפוך דברי אלהים תורת אמת / והנה
 " שמעתי דבת קל"ת מחכמי הדור האומרים / באם לא יאמר עוד
 " החילוק מה גבר בגוגרין ? — כי אם יקומו הרבה לתפוס
 " ישיבה על הדברים האלה / ראוי לקרוע — להיות ממעט
 " בכבוד שמים כדי להרבות כבודו וכו' והנה יש כת משוגעים
 " האומרים החילוק מחדד / האומר כן ראוי לנזיפה וכו'
 " ועוד כשנעשה מחודד מה עושה בחדודו ? בלא אין חדודו
 " אלא שמבל ימיו בדבר הזה וכו' וחבל על דאדבין מה שהוצאתי
 " רוב ימי בחילוקים גדולים ופלאים / תעאמי עייתי ופסעתי
 " על כן באתי להזהיר הדורות הבאים וזהו יתפסו וזונותי
 " לזכיות — ומכ"ש האידנא שזינו לפירושי הרמב"ם אין לך
 " מדה גדולה הימנו וכו' וכו' ינסו הדברים האלה בלבבכם
 " ותקעוררו להשיב המנהג המשובח ללמד לנערים חזרי הרמב"ם
 " על משפטו / ועי"ב ישיג האמת את מוקדאו / ועוד אדבר

ג"כ בארובה על אופן עניני הלמוד / ויעדתי לפרק מיוחד
בעורת הנורא .

עוד אחזה את דעי בעניני הנמוסיות ומדות והוא לשמר
מן ההתפעלויות כי בהתגברותם יזיקו ג"כ להגוף וממנו
תסתעף הפסד הנפש / וגם עוד פרטי משפטי ההנהגה אשר
אזכירם והמה לבד ראשי פרקים כי אין כוונתי אלא לזרז
ולהתעורר לקנות המדות שתועלתם גדולה והם תפארת
לעושיהם / וחכמי לב אשר יש להם בינה יתירה ודעת רחבה /
המה יוסיפו לחבר ספרי מוסר לתקן לנער דעת ומזימה .
שמעון בר"ז ז"ל

אלה דברי שמעון האחרונים אשר שם בכפנו להעתיקם אל מכתבנו
המאסף / איש חרוץ היה / ונפשו רחבה לחכמים תוכה כל דבר
נעים ומסוגל לטובת רעהו . זה ! כי אבד איש דודק צדק ונאסף אל
עמו ב"ט שמחת תורה העבר / אחרי אשר חלה זה שנה תמימה בחולי
ראש ר"ל . ספרו עליו כל משכיל / איש נלכב הסר מחברתנו / והוא
רחום יין בערו ומהא נפשו צרורה בצרור החיים / דברי המאספים :

משלי מוסר

I.

האריה והשוועל

השוועל

שמעתי ותרגז בטני / אהיה אדוני המלך .
איש צר ואויב / חורש רע ורכיל הולך /
הוציא עליך דבה / בלעגי שפה ואין מכלים /
וכה אמר . " שמעו נא כל הולך על ארבע רגלים !
" מזה לנו ולארי / כי נעבדנו ?
" ואת טובתו עלינו / כי נעטרנו ?
" אם מלך הוא / איה איפה תפארתו ?
" אם אדון הוא / מי סר למשמעתו ?
" ואם הוא יארום ויחטוף במסתרים :

הלא

(סדר)

וְהָיָה כְּמוֹהוּ דוֹב שְׂכוֹר כִּיעָרִים •
וְהָיָה הוּא נֹהֵם וְשׁוֹאֵג בּוֹעֵמו :
וְגַם כְּמוֹתוֹ יִדְחֵק פְּרָא לַפְעָמו ,
וְהָיָה הוּא מִמְשַׁפַּחַת רֶם מִכְנֵי עָמִי ,
כִּי בֶן אָבִי הוּא / אֵךְ לֹא בֶן אִמִּי •
וְכִמְדָּה יוֹדַע אִיפּוֹ / כִּי לוֹ יֵאֲתָה מְלוֹכָה ?
וְהָיָה מִי הַטֵּיב / וְלִמִּי אֵצֶל כְּרִבָּה ? •
וְעֵתָה צוּה חֲסוֹם פִּי אֲוִיל מִשְׁחָנֶּה כִּכְרָ •
לֹא אֲדוֹנִי כְּלָאֵ , הֵהִי נִכְלָתוֹ כְּסוּחָה •
לִמְעַן יִרְאוּ כָל חֵיתוֹ יַעַר , וְיִדְעוּ שְׂדוֹן
עַד הַמְרוֹת פְּנֵי מֶלֶךְ , וְלֹא יוֹדוֹן •

הארית

מִי הוּא זֶה וְאִיזָה הוּא הַחוּטָא /
אֲשֶׁר כְּמוֹקֶרֶת חֶרֶב בּוֹטָה ?

השועל

הַחֲמֹר הַסִּכֵּל הָרַע הוּא !
מִשְׁחָת הוּאֵר נִמָּס וְנִכּוּה •

הארית

הַחֲמֹר ? עַל זֶה הַכַּעַר חֲמִי ? —
מִנְכּוֹת כַּעֲיֵן כָּל , מִמֶּנּוּ אֵקֵחַ נִקְמָתִי ? —
גֵּשׁ הַלָּאָה ! מִרָּה לִי לַחֲמֹר וּלְקִנְיָתוֹ !
גַּם אֶהְבֵּתוֹ לֵאפֶס אֲחֻשׁ גַּם שְׁנֵאתוֹ •

כיון לנדה •

2.

העני והחלום

החלום

עֲלִיךְ , עֲנִי וְכוּאֵב ! עֲלִיךְ נִכְמְרוּ נַחֲמוּנִי •
יַעַן רָצִיתִיךְ נַעֲזֹב , וְאִין מִי שׁוֹאֵל בְּעֹדֶךְ ,
אֵף כִּי חֲסַם תּוֹעֵק עַל רֹעַ מַעֲמָדֶךְ •
לִכֵּן יֵצְאֵתִי הַלּוֹם , לְהַכְיָאֵךְ בַּחֲדָרֵי עָמִי :

שמה

שמה תמצא מרגוע , שמרה תשכת ינוגך ,
 כל מחסורך עלי , לתת לך כפלים ,
 תחרת בלוי סחבורת אלבישך רקמתים ,
 מערגי מלך תאכל , ובנופת תשקיש רעבונך .

אף המלך בחזיון , על כל יהי לך מותר ,
 אלפי גבורים סביב לך יכרעו ,
 גוים ממרחק יכבדוך , הצום וישמעו ,
 גם הם מגדנורת יביאו לך , ותאכל ותשבע ותותר .

לך נא עמי , מדוע עוד תתמהמה ?
 הלא יש לאל ידי למלאות כל מאויך ,
 לחמך פשתך צמרך , יינך שמנך ושקויד ,
 אל נא העמוד , מהר חושרה קומה !

העני

מרה לי ולך , כי תכירני מלים ?
 ידעתי כי מר רי , אך אתה לא תושיעני .
 כי מרה בצע אם מטובך העניקני ,
 ועוד מעט ואינך , רוציך איני שואלים .

החלום

אם כן איפרי , מה זה תצעק ותפחד ?
 אם קלוחי מהושיעך , למרה תהבל ?
 כי כמוני כן כל מחמדי תבל ,
 אשר תבקשם , תבל המרה גם יחד .
 ברוך לינא .

בשורת ספרים חדשים

הזן קדם היתה השפה העברית חמדת בני תפארת ישראל שרתי
 בלשונות מתהלכת בעדן גן אלהים . וראשון אדם יולד
 שמו אותיותיה אותות כי הוא היתה בכל נשיאי ישראל אשר קראו
 בשמותם עלי אדם רב . חכמות בנתה ביתה וחדריה מלאים
 דעת ותבונה , ונקיכלה כלן אומר כבוד , ומי לא ידע בכל לה

כי יד ה' עשתה זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל ,
 שם קבלה וכל המונה גדלים חקרי לב , מלבד אשר השיגה ידה
 וזתה חק בישראל לכל הדברים אשר ידבר איש א רעהו , ורבות
 לשונות עשו חיל והיא עלתה על כלנה להלל מאד , ותללח
 למלוכה בהתאסף יחד שבטי ישראל , ובאשר יאז הקץ מלפני
 ה' (ועונותינו הטו אה) להוריד באון ישראל ולהפיץ אף מרעיתו ,
 גם היא בגולה הלכה , כי עזבו בריהם בני ישראל , וניהם
 חלי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית ובלשון עם
 ועם (נחמ' י"ג) , ובמעט נכח זכרה לולי ה' נבאות הותר לה
 שרוד ישא מדברותיו בתורתו ודברי הנביאים פה אחד בלה"ק , שם
 מלאה לה מנוח ותשכון כימי קדם קדמתה הנוה והמעונה , וה'
 יעדה לתורה ולתעודה זאת מנוחתה עדי עד בריה לא תופר ,
 והוא הקים אנשים חכמים ונבונים לגדור פרזותיה במסרת סיב
 לתורה , ולבנות חומותיה בכללי הדקדוק , ובוניה כללו יסיה ליסד
 הנגינים ובאנני ספיר גזרותיה , והארץ האירה מכבוד ספרי
 הדקדוק המתפשטים בישראל , האזורים רב עוב השפון ליראי ה'
 ולחושני שמו , להשכיל א דברי התורה ולהבין משל ומליצה דברי
 חכמים וחיזוקם , ומי הוא זה אשר ערב א לבו לגשת א הקודש
 פנימה בפנים שהתורה נדרשת בהם בלתי אס נועדו יחד ויכונו
 לפניו דרכי הלשון הפונה אל עומק פשטות הכתובים , ואין
 מקרא יוצא מדי פשוטו , והוא כולם מזב ארצה לעלות במסלה
 העולה בית אל , כי שם נגלו תעלומות המקראות ודרשות
 חז"ל הנונים בשמים מעליותיהם ואגדתם על ארץ יסדו במשפטי
 המליצה וחקי הלשון , דרכיהם דרכי נועם וכל נתיבותיהם שלום :
 והנה — קמו דור אחר דור מדקדקים רבים וכן שלמים ושמו א
 לבס לישר הדורים ולכלכל דבריהם במשפט , וכל אחד
 מהם ערך מערכת וסדר להועיל לתלמידים ללמדם ספר ולשון
 עברית , וכתבו דבריהם לזכרון בספר , אך המה לא
 יסקרו וזדקתם עומדת לעד , ובאמונתם יחיו אנשים מערמות
 העפרי וגבו יסורות הלשון והעמידו דלתותיה , ופסחו שעריה
 יבואו בהם התלמידים המשכילים , ומשכילי עם יקראו בספריהם
 ישיבנו באלמות נפשם ומלאה הארץ דעה , אבל לא ישבעו
 ויתענגו משונם התלמידים רבי השנים אשר לא נאו ללכת בדרך
 הלשון

הלשון / ונפתחם קמו עמדו לא עזרו כח ללכת ברחובותיהם
 כי ירחיבו את דבריהם בכללים מכללים שונים / וכל זר אשר
 יקרב אליהם היוזא מן הכלל אשר יסדו בחכמתם כי רצה הוא /
 בקשו לו טעם ושום שכל ולא יכלו מלו מהלך בעניני המקראות
 והמשך הפסוקים וזאורי המאמרים הנפלאים והנשגבים מלכות
 הנערים / וכי ימלא איש יודע כן מבין למסור כללי דקדוק
 הלשון לילדי בני ישראל בנעוריהם בבית אביהם / פה אל פה
 ידבר בהם / כי לא ימלא ספר לאמר לתלמידו / קרא נא זה
 הכלל אשר מסרתי לך / ולפי רוב הימים ישכח מפיו ומלבו ולא
 מדע כחו / וכשזו הכל תבדד עליו העבודה / כי מגמר בעתיקא
 קשה מחדתא / ויקוץ בתוכחתו וישלך אמת ארצה :

הדרתי / אני בלבי למצוא דברי חפץ ולתור בחכמה הזאת דרך
 סלולה לכל המשתוקק לבוא בחצרות קדשה / וימלך
 עלי לבי אם בני ענקים אשר כבזה ארזים גבהם לא ראו דמות
 אכן ספיר אשר בין רגבי אדמה נתונה / הלא היא קרונה אל
 שכל קומה כמוני היום / ואולי אמלא מקום משכנה / ודרשתי
 והקדתי היטב עד שמלאתי את שאהבה נפשי כי קרוב לי הדבר
 לערוך כללי דקדוק הלשון מערכה לקראת מערכה בסדר נאה
 ללמוד וללמד ולהתלמד / ונסיתי את הסדר ההוא פעם אחר
 פעם ומסרתיו לתלמידים קטנים כבני שש שנים / וה' הלליה
 את דרכי אשר הדרכתי בו התלמידים הקטנים עם הגדולים /
 אז אמרתי עת לעשות לה' תכתב זאת לדור אחרון יקומו וילמדו
 לבניהם / ותהי זאת נחמתי בעניי וזה זכרי לדור דור / וחברתי
 ספר אותו קראתי בשם **מסלול** ודרך הקדש יקרא לו ידרכו
 בו הגושים אל החכמה הזאת / וכל הולך בו לא ייעף ולא ייגע
 ולא יכשל במרוצתו למצוא ספיו / להבין במקרא ולהשכל בדברי
 גדולי המפרשים / וזה משפט הספר / (א) תחלת דברי בו
 להורות דרך לפני המלמד את ילדי בני ישראל / ושם בארתי
 את סדר לוח הבנינים בדרך ספור רב עם תלמידו הרך בשנים /
 (ב) הראיתי דרך למוד הכללים הכתובים בספר ההוא עד שהיה
 התלמיד בקי בנחות הפעלים והשמות עם כנוניהם לכה משפטיהם /
 ויבנה כמו כן התיבות אשר ישתמש בהן בכל חקוק הלשון / וידע
 להבדיל בין התנועות הגדולות ובין הקטנות / ובין ככל שוא
 אם

אם הוא נע או נח , ואיה מקום מנוח הנגינה והמחנה והדגשות
והרפיון וכל כיוצא בהם , (ג) כל האומר שם כתוב דבר הוא
בלשון קלה ומבוארת ויקראו בו הנערים את הכללים הנמסרים
להם , ולא ישכח זכרם מפיהם ותורתם יגדלו בלבנם , (ד)
שמרתי סדר המוקדם והמאוחר עד שלא ימלא בו דבר אשר יאמר
עליו כי הוא זה הנריך אל הקדמת ידיעה אשר איננה מבוארת
שם מקודם לכן , (ה) ולמטילים ינעם כי סקלתי מסלת
דקדוק הלשון ככל אשר תשיג ידי והללתי מלות רבות אשר נחשבו
עד הנה בכלל הורים ויוצאים מן הכללים , ופרטי עניני הספר
ואופני סדורו הלה המה כתובים על שתי עשרה אנשים בהקדמת
הספר ונקראה בשם **מראצפת אבנים** :

ויצן כי רבים אשר אתנו המתאווים ומבקשים ספר כזה למען
ילמדו בניהם מנעוריהם יסודות הלשון העברית בלי
עמל ויגיעה רבה , ויקרא בספר בתורת אלהים מפורש וזוה
שכל ויבינו במקרא , לכן הנני נותן את בריתי שלום לאחימי בית
ישראל , והנני מודיעם בפעם הזאת כי יש את נפשי להביא את
את הספר ההוא לדפוס באותיות מהודרות ונייר יפה אם אמלא
מקום למכור מן הספרים הנדפסים סך מסוים בכסף מלא כדי
לסמוך את ידי בהוצאות הדפוס , ומפתה אלכה לי אל הנדולים
החוסים בגל החכמה ואל המעלות , ואיכם אישום אקרא , קראו
נדבות השמינו , ואיש איש אשר ידבנו לבו עושו ונורא קרבו הנה
שאו ידיכם קדש ונוראו על החתום , וזה השער הקצוב כל אחד מן
הספרים בעד אחד רייכש עאלהר ל"ד א' ה' ר"ע , וה"ה הקנינים
המפורסמים הנצירים הנקבדים חמ"ל לב כהרר שמואל
ווערטטהיים וכהר' מאיר פויפרט י"ו התנדבו להתעסק באסיפת
החתומים , לכן כל אשר נדבה רוחו אותו לקחת מן הספרים
ישלח לרור בספו לפי מספר מפקד הספרים אשר יקח , ליד
הנ"ל , או לנ"ב בכל מקום אשר דברם העוז מגיע לאחד מאלהיהם
ואנשי בריתם , ומאחס יבוקש הספר בלאמו מבית הדפוס , ויהי
כן ה' עמכם למען תשכילו בכל אשר תעשו , וכל בניכם למודי
ה' , ורב שלום באהליכם עד יערה עלינו רוח ממרום , ופדוי
ה' יסונו ונוראו ייון ברנה , וה' יצרך את עמו בשלום . דברי
המחבר :

המפורג בחודש תמוז תקמ"ו לפ"ק .
הקטן חיים קעסלין מברלין :